

Köy Peyzaj Karakterini Belirlemede Bir Araç Olarak Köy Tasarım Rehberi: Troya Tarihi Milli Parkı (Çanakkale) Örneği¹

Village Design Guide as a Tool to Determine the Village Landscape Character: The Case Study of Troy Historic National Park (Çanakkale)

Ayşe Esra CENGİZ^a ve Deniz PUYAN^b

^a Doç. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Çanakkale, Türkiye.

^b Yüksek Lisans Öğrencisi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Çanakkale, Türkiye.

Özet

İlk olarak İngiltere’de uygulamaya konulan ve bugün Avrupa’da da yaygın olarak kullanılan 'köy tasarım rehberi', kırsal alanların mekânsal planlamasına dair çözüm yöntemlerinden biridir ve köy peyzaj karakterinin belirlenmesi olarak tanımlanabilir. Bunun yanı sıra köy tasarım rehberi; köylerin kırsal ve yerel kimliğinin güçlendirilmesi ile diğer kırsal yerleşimlerden farkının ortaya konması noktasında detaylı mekânsal öneriler getirir. Ülkemiz mekânsal planlama sisteminde ise kırsal alanların planlamasına ilişkin yasal düzenlemeler oldukça kısıtlı ve kırsal yerleşim kimliğini korumaktan son derece uzaktır. Kırsal kimliğin korunması ve geliştirilmesi, ilgili mevzuatta yeterince yer almamakla beraber; 2013 yılında 3194 sayılı İmar Kanunu’nun 8. Maddesi’ne eklenen 'köy tasarım rehberi' bu bağlamda önemli bir gelişmedir. Bu çalışmanın temel amacı öncelikle; Troya Tarihi Milli Parkı (TTMP) sınırları içinde yer alan altı adet köy yerleşimine (Çıplak, Halileli, Kalafat, Kumkale, Tefikiye, Yeniköy) ait köy peyzaj karakterinin belirlenmesi, korunması ve geliştirilmesidir. Çalışmada, Cengiz (2020)’den yararlanılarak dört aşamalı bir değerlendirme yöntemi kullanılmıştır. Bu bağlamda ilk olarak çalışma alanı sınırları ve çalışma amacı belirlenmiş, ikinci olarak ilgili literatür verileri toplanmış ve arazi çalışması gerçekleştirilmiş, üçüncü olarak köylere ilişkin doğal ve kültürel peyzaj özellikleri tespit edilmiş ve ilgili literatür de dikkate alınarak köy tasarım rehberi oluşturulmuş, dördüncü olarak ise çalışma alanındaki köyler köy tasarım rehberleri kapsamında değerlendirilmiş, kırsal kimliğin tanımlanması, korunması ve geliştirilmesi çerçevesinde öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Troya Tarihi Milli Parkı (TTMP), Kırsal Kimlik, Kırsal Yerleşim, Köy Peyzaj Karakteri, Köy Tasarım Rehberi.

Makale Bilgisi

Geliş Tarihi 16.03.2023
Kabul Tarihi 05.06.2023

Sayı Editörü

Faruk Alaeddinoğlu

Abstract

First put into practice in England and being widely used in Europe as well today, 'the village design guide' is one of the solution methods for the spatial planning of rural areas and can be defined as the determination of the village landscape character. Besides, the village design guide makes detailed spatial proposals to reveal the difference of villages from other rural settlements by strengthening their rural and local identities. In the spatial planning system of our country, however, the legal regulations on the planning of rural areas are rather restricted and extremely distant from preserving the rural settlement identity. Although the preservation and development of rural identity are not sufficiently present in the relevant legislation, 'the village design guide' included in Article 8 of Zoning Law No. 3194 in 2013 is an important development in this context. The main purpose of this study is, first of all, to determine, preserve, and develop the village landscape characters of the six village settlements (Çıplak, Halileli, Kalafat, Kumkale, Tefikiye, and Yeniköy) located within the borders of Troy Historic National Park (THNP). By making use of Cengiz (2020), a four-stage assessment method was employed in the study. In this context, firstly, the boundaries of the study area and the purpose of the study were determined; secondly, the relevant literature data were collected and the fieldwork was carried out; thirdly, the natural and cultural landscape characters of the villages were determined and village design guides were drawn up also considering the relevant literature; and fourthly, the villages in the study area were assessed within the scope of the village design guides and proposals were made within the framework of defining, preserving and developing rural identity.

Keywords: Troy Historic National Park (THNP), Rural Identity, Rural Settlement, Village Landscape Character, Village Design Guide.

Sorumlu Yazar

Ayşe Esra CENGİZ
aesraozel@hotmail.com

¹ 6-8 2022 tarihinde düzenlenen 3. Turizmde Mimarlık ve Kültürel Miras Kongresi (ITCAC'22)'nde TMKM69 no'lu 'sözlü bildiri' olarak sunulmuş ve bildiri özeti, kongre özet kitapçığında yer almıştır.

Önerilen Atf:

Cengiz, A. E. ve Puyan, D. (2023). Köy Peyzaj Karakterini Belirlemede Bir Araç Olarak Köy Tasarım Rehberi: Troya Tarihi Milli Parkı (Çanakkale) Örneği. *Journal of Academic Tourism Studies*, 4(1): 19-42.

1. GİRİŞ

Kentsel alanların dışında kalan; tarım ve hayvancılıkla ilgili zirai etkinliklerin yapıldığı alanları da içeren ve bucak, köy, mezra, kom vb. adlarla nitelenen insan yerleşimlerinin hüküm sürdüğü alanlar 'kırsal alan' olarak tanımlanmaktadır (Geray, 1999: 63). Kırsal alanlar; kırsal yerleşimler, geleneksel alan kullanımları ve doğal peyzaj ile şekillenirler (Balta ve Atik, 2019: 2). Kırsal alanlardaki temel kullanım olan kırsal yerleşimler; kentlerden farklı olarak günlük hayatın daha yavaş aktığı, gelenek ve göreneklerin sürdürüldüğü, ekonominin tarım ve hayvancılığa dayandığı, yapılaşmanın geleneksel özelliklerde ve az katlı olduğu yerlerdir (Akbaş, 2021: 15). Bunun yanı sıra kırsal yerleşimler; yerel halkın gereksinimlerini karşılayan, doğal çevre ve araziye uygun, iklim ile uyumlu, kültürel değerlere önem veren yerleşmelerdir. Kırsal yerleşimler ayrıca; tarımsal faaliyetleri, rekreasyonel aktiviteleri, sosyokültürel yapıları, doğal çevreleri, geleneksel yerleşim dokuları ve diğer birimleri ile birlikte; tarihsel süreç içerisinde mimari kültürün oluşumunda da etkilidir (Eminağaoğlu ve Çevik, 2005: 157). Kırsal alan yerleşimleri, köy ve köy altı yerleşimlerini kapsamaktadır (Yılmaz, 2019; Akbaş, 2021). Köy altı yerleşimleri arasında ise ülkemiz kırsal alanlarında görülen dağınık yerleşme örnekleri olarak adlandırılan mahalle, mezra, yayla, güzle, kışla(k), oba, kom, çiftlik, ağıl, dam, dalyan vb. yer almaktadır (Yılmaz, 2019: 529). Ülkemizdeki kırsal yerleşimlerin en yaygın örneklerinden biri olan köylere ilişkin literatürde farklı tanımlar bulunmaktadır.

442 Sayılı Köy Kanunu'nda "Nüfusu 2000'den aşağı olan yurtlara (köy) denir..." (Madde 1), ifadesi yer almakla birlikte yine aynı Kanun'da "Cami, okul, otlak, yaylak, baltalık gibi orta malları bulunan ve toplu veya dağınık evlerde oturan insanlar bağ ve bahçe ve tarlalarıyla birlikte bir köy teşkil ederler" (Madde 2) denilmektedir (Resmi Gazete, 1924). Kentbilim Terimleri Sözlüğü'nde köy, "Yönetim durumu, toplumsal ve ekonomik özellikleri ya da nüfus yoğunluğu yönünden kentten ayırt edilen, genellikle tarımsal uğraşıda bulunmak gibi işlemlerle ayrımlaşan ve belirlenen, konutları ve öteki yapıları bu yaşamı yansıtan yerleşme birimi" (Keleş, 2021: 100) olarak tanımlanmaktadır. Yasa (1959), sosyolojik ölçütler çerçevesinde köyü; "iş bölümünün gelişmediği, ekonomisi tarıma dayanan, geniş aile türünün yaygın ve yüz yüze komşuluk ilişkilerinin var olduğu, bu açıdan kentsel topluluklardan ayrılan toplulukların yaşadığı yerleşmeler" olarak tanımlamaktadır (Geray, 1975: 45). Özetle; demografik, idari, coğrafi ve sosyolojik açıdan köy; kırsal alanlarda gelişme gösteren ve daha önce de bahsedildiği gibi kırsal ekonominin hâkim olduğu yerleşmeleri ifade eder (Taş, 2016: 294). Verilen farklı tanımlardan da anlaşıldığı üzere köy; alan kullanımları, nüfus yoğunluğu, geleneksel yerleşim dokusu, yaşam ve yönetim biçimi gibi özellikler bakımından kentlerden kesin olarak ayrılmaktadır. En yaygın kırsal alanlardan olan köyler, tüm bu ifade edilenler bakımından kentlerden kesin olarak ayrılmaları nedeniyle, söz konusu bu alanlar için farklı mekânsal düzenlemeler de mutlak gerekli olmaktadır.

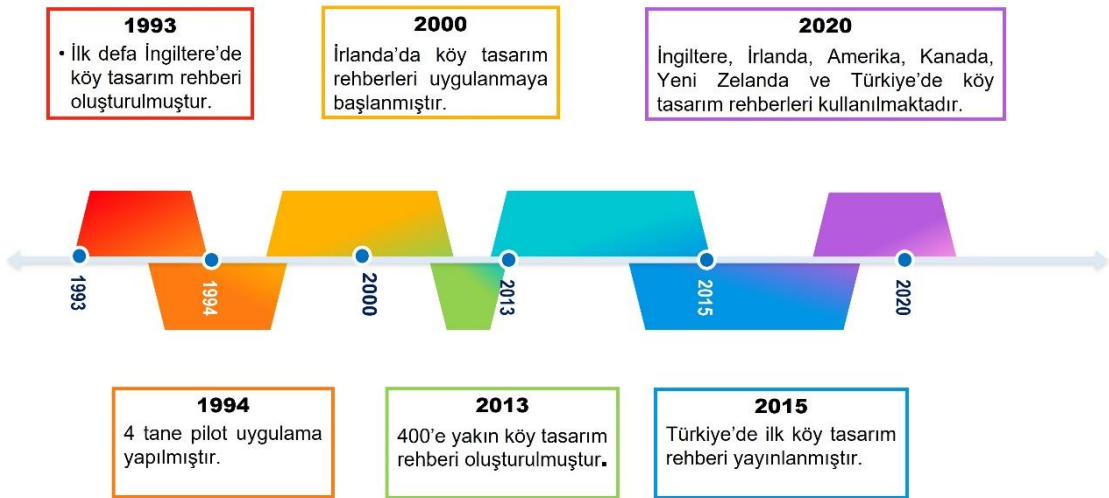
Marın (2010)'a göre, gelişmekte olan ülkelerin birçoğunda olduğu gibi ülkemizde de en sık karşılaşılan planlama ve tasarım sorunlarından biri; yerleşim sistemini oluşturan kent, kasaba ve köylerin sayıca fazla olması ve düzensiz mekânsal dağılımlarıdır (Görmüş ve Oğuz, 2013: 311). Buna, özellikle kırsal alanlardaki kırsal peyzaj karakterinin korunamaması ve sürdürülebilirlikten uzak olması da eklenebilir (Görmüş ve Oğuz 2013; Görmüş vd., 2015). Tüm bunlar öncelikle, mekânsal planlama çalışmalarında merkezi bir planlama anlayışının temel alınması ve yerele öncelik verilmemesinden kaynaklanmaktadır (Friedmann, 1993: 482). Bu nedenle, öncelikle kent eksenli ve kent-kır ayırımına dayalı geleneksel planlama yaklaşımları yerine, daha bütüncül ve kırsalı da içine alan yaklaşımların geliştirilmesine ihtiyaç bulunmaktadır (Marın, 2010: 5). Bugün artık tüm dünyada mekânsal planlamanın, kırsal alanları da içermesi ve bu kapsamda gereken çözümleri üretmesi yönünde ortak bir düşünce mevcuttur. Ancak, kırsal mekânı düzenleme araçlarının az ve yetersiz olması ya da etkin bir şekilde kullanılmaması nedeniyle, kırsal alan planlamalarında çözümü zorlaştıran ya da yetersiz bırakan bir durum egemendir. Bu durum, kırsal alanlara yönelik planlamalarda yeni yöntemlerin kullanılmasını da zorunlu hale getirmiştir (Öğdül vd., 2018a: 2).

Bu bağlamda bozulmamış doğası ve kendine özgü peyzaj karakter özellikleri olan yerler olarak tanımlanabilen köyler için önemli bir mekânsal planlama aracı olarak ortaya konulan 'köy tasarım rehberleri'; kırsal kimliğin korunması, geliştirilmesi ve sürdürülebilmesinde farklı bir yöntem olarak dikkati çekmektedir. Buna ilave olarak köy tasarım rehberleri; Özdemir (2015: 5)'in de ifade ettiği gibi; köylerin, dahil oldukları kırsal alanla birlikte değerlendirilerek köy peyzaj karakterinin belirlenmesi olarak da ifade edilmektedir.

Kırsal yerleşimlerde etkili ve doğal bir mekânsal planlama aracı ve iyi bir kılavuz olan köy tasarım rehberlerindeki temel amaç, yöresel farklılığı olan kırsal yerleşmelerdeki gelişme için mevcut yapıya uyum gösterebilme gerekliliğinin sağlanmasıdır (Simavlı, 2013: 45). Yasal süreçte, farklı bir düzeyde başka bir etki katmanı olması adına önemli olan bu rehberler, yerel farklılıklara da ışık tutmayı hedefler (Owen, 1999: 52). Bunun yanı sıra köy tasarım rehberleri; o çevrede yaşayanların yaşama ve çalışma koşullarını iyileştirmeyi ve bunu yaparken de yerelin planlama ve tasarım süreçlerindeki rolünün artırılmasını amaçlar. Bunu yaparken; yerel farkındalığı arttırarak, köylerde geleneksel yaşama ilişkin devamlılığın ve sürekliliğin sağlanması da oldukça önemlidir (Kut Görgün ve Yörür, 2018: 28). Sonuç olarak; tüm bunlarla birlikte geçmişten bugüne, kırsal alanları oluşturan temel peyzaj karakterlerini/kırsal kimliği korumayı ve geliştirmeyi hedefleyen söz konusu rehberler, 'köy tasarım raporu' olarak adlandırıldıkları 1993 yılından beri farklı ülkelerde ve farklı içeriklerle literatürdeki yerini almıştır. Köy tasarım rehberlerinin gelişimine ilişkin süreç, aşağıdaki başlıkta detaylı olarak verilmektedir.

1.1. Dünya'da ve Türkiye'de Köy Tasarım Rehberlerinin Gelişim Süreci

1950'li yıllardan sonra tüm Avrupa ülkelerinde, kırsal yerleşimlerde tek tip banliyöler şeklinde yapılar gelişmeye başlamıştır. Kırsal alanlardaki bu mekânsal değişim ile birlikte kırsal alanların düzenlenmesi konusundaki birtakım pratikler çerçevesinde köy tasarım rehberleri ortaya çıkmıştır. Dünya'da köy tasarım rehberlerinin gelişimine ilişkin süreçte ise başta İngiltere ve İrlanda olmak üzere Amerika, Kanada ve Avustralya'da köy tasarım rehberleri; mevcut planlama sistemi içerisinde bir mekânsal düzenleme aracı olarak yer almışlardır (Eminağaoğlu ve Çevik, 2007; Owen ve ark., 2011; Ögdül vd., 2015; Küçükoğul, 2017; Kut Görgün ve Yörür, 2018; Balta ve Atik, 2019; Akbaş, 2021; Kiper ve Akbaş, 2022). Kırsal alanların mekânsal planlamasına dair çözüm yöntemlerinden biri olarak dikkati çeken köy tasarım rehberleri; köylerin kırsal kimliğinin ortaya çıkarılması ve güçlendirilmesi ile birlikte diğer kırsal yerleşimlerden farkının ortaya konması noktasında da detaylı mekânsal öneriler getirir.

Şekil 1. Dünya'da ve Türkiye'de köy tasarım rehberlerinin gelişim süreci (Owen, 1998; Owen ve ark., 2011; Ögdül vd., 2015; Küçükoğul, 2017; Kut Görgün ve Yörür, 2018; Kiper ve Akbaş, 2022'dan yararlanılarak hazırlanmıştır).

Dünya’da ilk kırsal alan çalışmalarının 1940’larda başladığı bilinmekle birlikte, söz konusu çalışmaların 1970’lerde ‘Çevre Departmanı’ altında faaliyetlerine devam ettiği ve kırsal alanların bölge planları kapsamında değerlendirildiği ifade edilmektedir (Owen, 1998; Owen, 2002; Owen ve ark., 2011). Köy Tasarım Raporu (Village Design Statement - VDS) olarak adlandırılan ilk çalışmalar ise 1993 yılında İngiltere’de, o dönemde yetkili olan Kır Komisyonu (Countryside Commission) tarafından gerçekleştirilmiştir. Daha sonra, rehberin başarı durumunu değerlendirmek amacıyla İngiltere’de, dört adet kırsal yerleşim için pilot uygulama yapılmıştır (Owen, 1998; Eminağaoğlu ve Çevik, 2007; Ögdül vd., 2015; Çakıroğlu ve Öztürk, 2022; Kiper ve Akbaş, 2022). Köy tasarım rehberleri, Turner (2003)’in de ifade ettiği gibi; tamamen yerel halkın üstlendiği ve katılımının sağlandığı raporlardır. Bu raporlar aynı zamanda, Ek/Tamamlayıcı Planlama Rehberi (Supplementary Planning Guide - SPG) olarak Gelişme Planları’na uyarlanmakta ve bölgeye ilişkin stratejiler belirleme konusunda ayrıntılı bilgiler vermektedir (Eminağaoğlu ve Çevik, 2005: 75). Ancak söz konusu çalışmalar, gelişme planlarından farklı olarak sadece yapılı çevrenin tasarımı ile sınırlı birer araçtır ve köy tasarım rehberleri, alan kullanım planlarının yalnızca bir eki/tamamlayıcısı olarak önerilmiştir (Owen, 1998; Owen, 2002; Eminağaoğlu ve Çevik, 2007; Ögdül vd., 2015; Akbaş, 2021). Ancak tüm bu rehberlerin en önemli ortak özellikleri, tümünün yöresel karakterin devamını sağlama ve köylere ilişkin peyzaj karakterini koruma yönündeki politikaları benimsemesidir (Eminağaoğlu ve Çevik, 2005: 72).

İngiltere’den sonra ilk köy tasarım rehberini hazırlayan ülke, 2000 yılında İrlanda olmuştur (Owen ve ark., 2011; Küçüköğül, 2017). Daha sonra Amerika, Kanada ve Avustralya’da benzer çalışmalar yapılmıştır (Eminağaoğlu ve Çevik, 2005; Akbaş, 2021). Çeşitli ülkelerde yapılan köy tasarım rehberlerinden sonra, 'köy tasarım rehberi' kavramı 2013 yılında 3194 sayılı İmar Kanunu’nun 8/ğ. Maddesi’nde yer alarak ülkemize kavramsal giriş yapmış (Resmi Gazete, 1985) ve 2015 yılında bu bağlamdaki ilk çalışma olan 'Ersizlerdere Köy Tasarım Rehberi' yayınlanmıştır (Ögdül vd., 2015) (Şkil 1).

Sonrasında, Küre Dağları Milli Parkı Köy Tasarım Rehberleri - Bartın Bölümü (Görmüş vd., 2015), Erdek - Yukarıyapıcı Mahallesi Yenileme Projesi 1 - Yukarıyapıcı Köyü Kırsal Peyzaj ve Yerleşim Analiz Çalışmaları (Ögdül vd., 2017) ile köy tasarım rehberlerine ilişkin olarak yapılan lisansüstü tez çalışmaları (Özdemir, 2015; Simavlı, 2013; Kut Görgün, 2017; Küçüköğül, 2017; Tok, 2017; Balta, 2018; Akbaş, 2021) kapsamında devam etmiştir.

1.2. Türkiye Mekânsal Planlama Sisteminde Köyler ve Köy Tasarım Rehberlerinin Yeri

Ögdül vd. (2018b: 55)’ne göre, kırsal mekânı düzenleme araçları incelendiğinde; belediye sınırları içerisindeki köyler için 3194 sayılı İmar Kanunu ve buna bağlı yönetmelikler, diğer kırsal alanlar için 442 sayılı Köy Kanunu, afet ve iskân ile ilgili kanunlar dışında fazla bir yasal düzenleme olmadığını söylemek mümkündür. Bunun yanı sıra Balta ve Atik (2019: 2)’in de ifade ettiği gibi 6360 sayılı Büyükşehir Kanunu olarak da ifade edilen 'On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun' ile kırsal yerleşimlere yönelik imar uygulamaları söz konusudur. İlgili kanun, Kut Görgün ve Yörür (2017: 13)’ün de ifade ettiği gibi büyükşehirlerde birçok değişimi beraberinde getirmiştir. Bunlardan biri de; köylerin vasıf değiştirmesi ile birlikte köyün, kentin bir mahallesi konumuna evrilmesidir.

Söz konusu kanun ile kırsal yerleşmelerde kentleşme baskısı artmış (Kut Görgün ve Yörür, 2018: 27), köylerin yerel özelliklerinin ve kırsal mimarisinin kaybolması yönünde endişeler de ortaya çıkmıştır (Eminağaoğlu ve Çevik, 2005; Eminağaoğlu ve Çevik, 2007).

Görüldüğü üzere, ülkemiz mekânsal planlama sisteminde kırsal alanların planlamasına ilişkin yasal düzenlemeler oldukça kısıtlı ve/veya kırsal yerleşim kimliği ile köy peyzaj karakterini korumaktan son derece uzaktır.

Kırsal kimliğin korunması ve geliştirilmesi konusu, ilgili mevzuatta yeterince yer almamakla beraber 2013 yılında 3194 sayılı İmar Kanunu'nun 8/ğ. Maddesi (Ek: 12/7/2013-6495/73 md.)'ne eklenen "... Yerleşme ve yapılaşma özellikleri, mimari doku ve karakteri, gelişme düzey ve potansiyeli açısından önem arz eden köylerde bu özellikleri korumak, geliştirmek ve yaşatmak amacıyla muhtarlık katılımı ile ilgili idarelerce köy tasarım rehberleri hazırlanabilir. Köy tasarım rehberleri ilgili idare meclisi kararı ile onaylanır ve uygulanır" (Resmi Gazete, 1985) ifadesi 'köy tasarım rehberi' konusunda önemli bir gelişmedir ve yukarıda adı geçen kanunlar için de yönlendirici bir nitelik taşımaktadır.

Bununla birlikte 'köy tasarım rehberi', yasal mevzuata giren ve kırsal alanları doğrudan ilgilendiren en güncel ve önemli mekânsal düzenleme araçlarından biridir. İmar Kanunu'nun 8 /ğ. Maddesi ile köy tasarım rehberinin; nerede, kim tarafından, kimin onayıyla ve nasıl yapılacağı ile birlikte amacı da açıkça tanımlanmıştır (Öğdül vd., 2015: 31).

1.3. Çalışmanın Amacı

Çalışmanın temel amacı; Troya Tarihi Milli Parkı (TTMP) sınırları içinde yer alan altı adet köy yerleşimine (Çıplak, Halileli, Kalafat, Kumkale, Tefikiye, Yeniköy) ait köy peyzaj karakterinin belirlenmesi, korunması ve geliştirilmesidir. Çalışmada bu kapsamda; bulunduğu bölge itibariyle önemli bir peyzaj potansiyeli barındıran TTMP köyleri için doğal ve kültürel peyzaj özellikleri ile birlikte ilgili literatür de dikkate alınarak köy tasarım rehberleri oluşturulmuş ve altı köy bu kapsamda değerlendirilerek öneriler sunulmuştur.

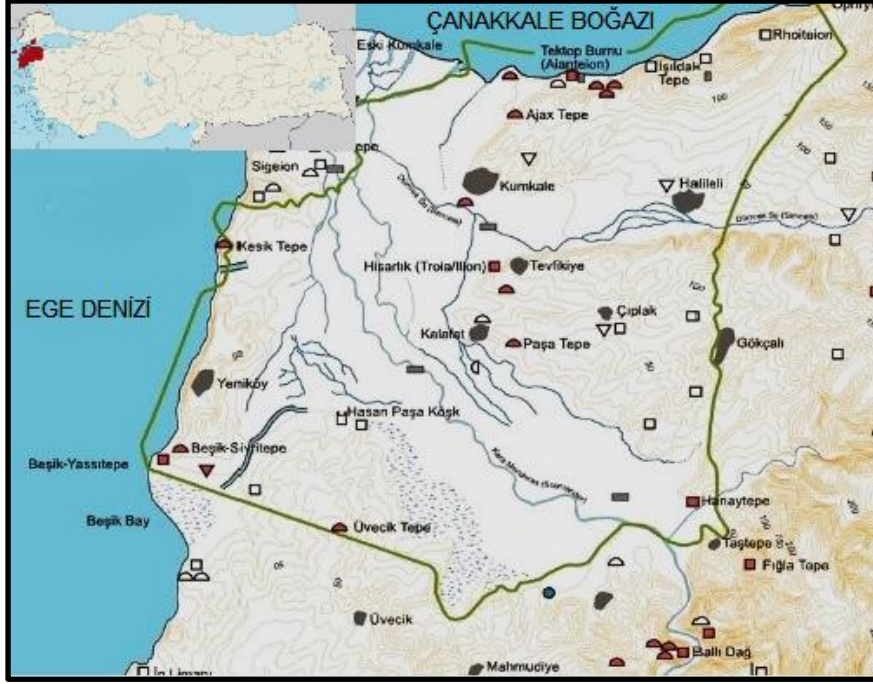
2. MATERYAL VE YÖNTEM

2.1. Materyal

Çalışma alanı olarak seçilen ve ülkemizin uluslararası boyutta en çok bilinen doğal-kültürel peyzajlarından biri olan TTMP (Cook, 1973; Korfmann, 2001), 136 km²'lik bir alanı kaplamakta ve Neolitik Dönem'den 20. yy'a kadar uzanan pek çok arkeolojik ve tarihsel anıtı bünyesinde barındırmaktadır (Polat ve Yeleş, 2018: 27). Biga Yarımadası'nın kuzeybatı ucunda ve Çanakkale ili Ezine ilçesi sınırları içerisinde yer alan TTMP; Merkez ilçeye bağlı Kumkale, Halileli, Tefikiye, Çıplak ve Kalafat ile Ezine ilçesine bağlı Yeniköy yerleşmelerinin tamamına ve Merkez ilçeye bağlı İntepe ve Gökçalı ile Ezine ilçesine bağlı Mahmudiye, Üvecik, Pınarbaşı ve Taştepe yerleşmelerinin bir kısmına ev sahipliği yapmaktadır (Mülga Çevre ve Orman Bakanlığı, 2002; Özkan, 2007). Troya Savaşı ile I. Dünya Savaşı'nın Çanakkale Cephesi'ne ait pek çok çatışmaya sahne olması ve tarihsel süreç içerisinde bu bölgede yaşamış sayısız uygarlığa ait izler barındırması; TTMP'nin kültürel mirasını oluşturmaktadır. Buna ek olarak, bölgede bulunan ve koruma altına alınmış olan çok sayıda doğal miras örneği, TTMP'nin kültürel mirasına katkıda bulunmaktadır (Salcan ve Tokay, 2017: 148). TTMP; tüm bu özellikleri ile ulusal ve uluslararası düzeyde önemli bir doğa ve kültür mirasına sahiptir (Akpınar, 2007; Kabaş, 2007; Mercan ve Yıldız, 2014). TTMP'nin odak noktası olan ve on ayrı yerleşim katmanının bulunduğu bilinen Troya Antik Kenti (Korfmann, 2001), 3 Eylül 1996 tarihinde Bakanlar Kurulu kararıyla çevresiyle birlikte (Polat ve Yeleş, 2018: 27); mitolojik, tarihsel ve arkeolojik değerleri nedeniyle, 'Milli Park' olarak ilan edilmiş (Mülga Çevre ve Orman Bakanlığı, 2002), 1998 yılında ise kültürel kategoride UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne dahil edilmiştir (UNESCO World Heritage Centre, 1998).

Çalışmanın ana materyalini ise tamamı TTMP sınırları içerisinde bulunan altı adet köy yerleşimi (Çıplak, Halileli, Yeniköy, Kalafat, Kumkale, Tefikiye) oluşturmaktadır (Şekil 2). Çalışmada kullanılan yardımcı materyaller; çalışma alanı ve konusuyla ilgili yerli ve yabancı literatür, rapor, harita ile birlikte ilgili kurumlar, köy muhtarları ve yerel halkla yapılan sözlü görüşmelerde edinilen bilgiler, arazi gözlemleri sırasında alınan notlar ve çekilen fotoğraflardır.

Atak Çobanoğlu ve Erdoğan (2018: 24) ile Cengiz (2020: 518)'den edinilen bilgilere göre; köylerin Çanakkale kent merkezine uzaklıkları sırasıyla Halileli, 27 km.; Kumkale, 29 km.; Tefikiye, 30 km.; Çıplak, 33 km.; Kalafat, 33 km. ve Yeniköy, 59 km. şeklindedir.

Şekil 2. Araştırma alanı genel konumu ve köy yerleşimleri (www.wikiwand.com.tr ve Türkiye Kültür Portalı, 2018'den yararlanılarak oluşturulmuştur).

1798 tarihli Lechevalier'in haritasında yer aldığı ifade edilmekle birlikte kuruluş tarihinin daha önceki yıllara uzandığı düşünülen Çıplak Köyü (Troya Kültür Rotası, 2018a), yaklaşık 700 yıllık bir geçmişe sahip eski bir Osmanlı köyüdür. 11.496 dekarlık bir araziye sahip olduğu bilinen köyün; 9640 dekarlık bölümünü tarım arazileri, 230 dekarlık bölümünü köy yerleşim alanı, geri kalan alanları ise kuru tarım (2140 da.) ve sulu tarım (7500 da.) alanları ile birlikte meralar (1029 da.) oluşturmaktadır (Erduran Nemutlu, 2017: 91). Çıplak Köyü, özel bir firma (OPET) tarafından oluşturulan proje ile 'etno-köy'² teması kapsamında fiziki ve sosyal değişim geçirmiştir.

Halileli Köyü, 13.293 dekarlık geniş (Erduran Nemutlu, 2017: 91) ve düz bir arazi yapısına sahip olup kolüvyal topraklarla kaplıdır (Erduran Nemutlu, 2017: 95). Köyün 10.593 dekarlık bölümünü tarım arazileri, 245 dekarlık bölümünü köy yerleşim alanı, geri kalan alanları ise kuru tarım (3390 da.) ve sulu tarım (7203 da.) alanları ile birlikte meralar (724 da.) ve ormanlar (1220 da.) oluşturmaktadır (Erduran Nemutlu, 2017: 91). Dümrek (Simois) Nehri'nin kıyısındaki köy, geçmişten bugüne merkezi bir yerleşim olma özelliğini korumaktadır (Polat ve Yeleş, 2018: 108).

1530 Biga Livası Haritası'nda 'Kalafatlı' ismiyle geçtiği ifade edilen köy, aslında eski Kalafat Köyü'dür. Bugün, köyün yaşlı nüfusu ile köy muhtarı tarafından da varlığı ifade edilen ve Troya Ovası'na mevcut köyden daha yakın olan eski Kalafat Köyü'nün, 1915 Çanakkale Savaşları öncesinde güvenlik vb. nedenlerde boşaltıldığı bilinmektedir. Troya Müzesi'nin güneybatısında yer alan ve 1928 yılında Bulgaristan'dan gelen göçmenler tarafından kurulmuş olan Kalafat Köyü (Troya Kültür Rotası, 2018b), TTMP'nin ovaya açılan son köyü olma özelliğini taşımaktadır.

Tarihi Osmanlı Dönemi'ne kadar uzanan ve 34.100 dekarlık bir arazi üzerinde kurulu olan ve eskiden Batakova adıyla anılan Kumkale Köyü'nün; 30.120 dekarlık bölümünü tarım arazileri, 1170

² İnsan yapımı kültürel öğeleri ele alan bir bilim dalı olan etnografya kelimesinden türetilen 'etno-köy' kavramı; tarih, tarım ve arkeoloji kültürünü temsil etmektedir (Sert, 2020).

dekarlık bölümünü köy yerleşim alanı, geri kalan alanları ise kuru tarım (8920 da.) ve sulu tarım (21.200 da.) alanları ile birlikte meralar (419 da.) oluşturmaktadır (Erduran Nemutlu, 2017: 91).

Tevfikiye Köyü; OPET ve Çanakkale Valiliği arasında 21 Kasım 2017 tarihinde düzenlenen protokol çerçevesinde; Troya Dönemi'ni canlandıran atmosferi, yapıları, figürleri, tarihi ve mitolojik değerleri ile birlikte bir açık hava müzesi niteliğindeki 'arkeo-köy'e dönüştürülmüştür. Bu bağlamda Tevfikiye Köyü'nde çeşitli ölçeklerde fiziki ve sosyal iyileştirme çalışmaları yapılmıştır. Sözü edilen firma tarafından, öncelikle köyün giriş yolu ve çevresi düzenlenmiştir. Ardından köy meydanı, köy kahvesi, köy okulu, köy camisi, düğün salonu ve sağlık evinde Troya'nın altı dönemine göre mimari yenileme çalışmaları yapılmıştır (www.yeniasir.com.tr; Cengiz, 2020). Bütün köylerle bağlantısı olan ve geniş bir araziye sahip olan Tevfikiye Köyü; merkezi bir konumda olması ve Troya Ören Yeri'nin yanı başında yer alması nedeniyle de, bölgenin en çok bilinen ve ziyaret edilen köyüdür.

Erduran Nemutlu (2017: 91) ve Polat (2018a: 113)'ın belirttiği gibi; köyün ilk adının Hisarlık olduğu, 1930'larda Tevfikiye ismini aldığı ifade edilmektedir. Köy, 9006 dekarlık bir araziye sahip olmakla birlikte bu arazilerin 7040 dekarlık bölümünü tarım arazileri, 230 dekarlık bölümünü köy yerleşim alanı, geri kalan alanları ise kuru tarım (4321 da.) ve sulu tarım (2719 da.) alanları ile birlikte meralar (369 da.) oluşturmaktadır.

1915 yılında terk edilen Rum köyünün hemen yanına, 1951 yılında Bulgaristan göçmenleri tarafından kurulan Yeniköy, aslında eski bir Rum köyüdür (Troya Kültür Rotası, 2018c). Çevredeki köylerden daha az da olsa verimli tarım arazilerine sahiptir. Ege Denizi'ne kıyısı olan Yeniköy, kıyıdaki platonun üzerine kurulmuştur. Milli Park'ta turizm ve rekreasyon amaçlı kıyı kullanımı olan tek köydür (Polat, 2018b: 126). Aynı zamanda etrafında yoğun olarak yer alan arkeolojik yerleşimler (Troya Limanı olarak bilinen Beşik Koyu ve bölgenin önemli yerleşimlerinden olan Beşik - Yassitepe ve Sigeion), Akhilleus Tümülüsü (Beşik - Sivritepe) ve Osmanlı Dönemi kalıntıları (Cezayirli Hasan Paşa Köşkü); Yeniköy'ü bir adım öne çıkarmaktadır (Polat, 2018b: 30).

2.2. Yöntem

Çalışmada Cengiz (2020)'den yararlanılarak dört aşamalı bir değerlendirme yöntemi kullanılmıştır. Bu bağlamda ilk olarak çalışma alanı sınırları ve çalışma amacı belirlenmiş, ikinci olarak literatür verileri toplanmış ve arazi çalışması gerçekleştirilmiş, üçüncü olarak köylere ilişkin genel özellikler belirlenmiş ve köy tasarım rehberi oluşturulmuş, dördüncü ve son olarak ise çalışma alanındaki köyler köy tasarım rehberleri kapsamında değerlendirilmiş ve öneriler sunulmuştur:

1. Aşama (Çalışma alanı sınırları ve çalışma amacının belirlenmesi): Çalışma alanı belirlenirken, TTMP'nin ulusal ve uluslararası değerinin yanı sıra, seçilen köy yerleşimlerinin hem doğal hem de kültürel peyzajı sayesinde köy tasarım rehberleri için önemli bir kaynak olması dikkate alınmıştır.

2. Aşama (Literatür verilerinin toplanması ve arazi çalışması): Araştırma alanı olan TTMP ve sınırları içinde olan altı köy yerleşimi ile ilgili literatür taraması yapılarak kitap, tez, makale, bildiri, harita ve raporlar değerlendirilmiş; arazi çalışmaları gerçekleştirilmiş ve köylere ilişkin fotoğraflar çekilmiştir.

3. Aşama (Köylere ilişkin genel özelliklerin belirlenmesi ve köy tasarım rehberinin oluşturulması): İlgili literatür (Simavlı, 2013; Kut Görgün ve Yörür, 2018; Balta ve Atik, 2018; Kiper ve Akbaş, 2022) ve çalışma alanındaki köy yerleşimlerinin genel özellikleri kapsamında, köy tasarım rehberinin temel ölçüt ve alt ölçütleri belirlenmiştir (Tablo 1).

Kırsal bölgelerde en fazla dikkat edilmesi gereken konu, yöreye ilişkin farklılıkların ortaya koyduğu yerleşme karakterini ifade edebilmektir. Köy tasarım rehberlerinde köy çevresi ve buna ait peyzaj karakterini tanımlamak için bazı ölçütler kullanılmaktadır. Bu ölçütler; aynı zamanda yöresel

karakteri de belirleyen konumu, yerleşmenin fiziksel biçimi, yapılar ve doğal malzeme, alanlar ve sınırlar, silüet vb. şeklinde detaylandırılabilir. Yerleşme karakteri, yerel farklılık, değişim, yapılar ve çevreyle uyum, yerin anlamı; rehberde yer alması gereken önemli ölçütlerdir (Simavlı, 2013: 45).

Bu bağlamda çalışma alanındaki köy yerleşimlerine ilişkin köy tasarım rehberi; genel özellikler (nüfus, sosyo-kültürel yapı, ekonomik yapı), yerleşim özellikleri (köy girişi, köy meydanı, yollar, sınırlayıcı öğeler, ortak mekân kullanımları, sokak mobilyaları) kırsal mimari doku (yapı türleri, malzeme ve cephe özellikleri, tarihi-arkeolojik yapılar, sivil mimarlık örnekleri ve anıt eserler) olmak üzere üç temel ölçüt ve alt ölçütleri doğrultusunda şekillenmiştir.

Tablo 1. Köy Tasarım Rehberi için Belirlenen Temel Ölçütler ve Alt Ölçütler (Simavlı, 2013; Kut Görgün ve Yörür, 2018; Balta ve Atik, 2019; Kiper ve Akbaş, 2022'den yararlanılarak hazırlanmıştır)

Genel Özellikler	Yerleşim Özellikleri	Kırsal Mimari Doku
Nüfus	Köy Girişi	Yapı Türleri, Malzeme ve Cephe Özellikleri
Sosyo-Kültürel Yapı	Köy Meydanı	Tarihi-Arkeolojik Yapılar, Sivil Mimarlık Örnekleri ve Anıt Eserler
Ekonomik Yapı	Yollar	
	Sınırlayıcı Öğeler	
	Ortak Mekân Kullanımları	
	Sokak Mobilyaları (yönlendirme, işaret ve tanıtım tabelaları, duraklar, çöp kutuları, aydınlatma elemanları, çeşme vb.)	

4. Aşama (Çalışma alanındaki köylerin köy tasarım rehberleri kapsamında değerlendirilmesi ve öneriler): Çalışma alanındaki köylerin, seçilen temel ölçüt ve alt ölçütler bağlamında irdelemesi yapılmış ve köylerin yerel/kırsal özelliklerinin geliştirilmesine yönelik öneriler geliştirilmiştir.

3. BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

Çalışmanın bu aşamasında; TTMP sınırları içerisinde yer alan ve çalışmanın ana materyali olan altı adet köy yerleşimi (Çıplak, Halileli, Kalafat, Kumkale, Tevfikiye, Yeniköy) köy tasarım rehberi oluşturma kapsamında ele alınan üç temel ölçüt (genel özellikler, yerleşim özellikleri, kırsal mimari doku) ve bunlara ilişkin alt ölçütler (nüfus, sosyo-kültürel yapı, ekonomik yapı / köy girişi, köy meydanı, yollar, sınırlayıcı öğeler, ortak mekân kullanımları, sokak mobilyaları / yapı, malzeme ve cephe özellikleri, tarihi-arkeolojik yapılar, sivil mimarlık örnekleri ve anıt eserler) (Simavlı, 2013; Kut Görgün ve Yörür, 2018; Balta ve Atik, 2018; Kiper ve Akbaş, 2022) bağlamında değerlendirilmiştir.

3.1. Genel Özellikler

Nüfus: 2022 yılı son nüfus sayımı verilerine göre nüfusu 295 olan Çıplak Köyü'nün (TÜİK, 2022) nüfusu mevsimsel olarak değişse de, köyde sürekli ikamet eden nüfus sayısı geçen yıllara göre azalmıştır. 2022 yılı son nüfus sayımı verilerine göre nüfusu 395 olan Halileli Köyü (TÜİK, 2022) sakinleri, tarım faaliyetlerinin azaldığı kış döneminde Çanakkale kent merkezinde yaşamakla birlikte genel olarak köy, merkezi yerleşim olma özelliğini ve nüfus yoğunluğunu korumaktadır. Ancak diğer köylerde olduğu gibi nüfus mevsimsel olarak değişse de, köyde sürekli ikamet eden nüfus sayısının son yıllarda hızla düştüğü görülmektedir (Polat ve Yeleş, 2018: 108). Mevsimsel olarak değişen ama yine de son yıllarda nüfusunu koruyan Kalafat Köyü'nün nüfusu, 2022 yılı son nüfus sayımı verilerine göre 186 olarak belirlenmiştir (TÜİK, 2022). Yaşlı nüfusun çoğunlukta olduğu köyde, genç nüfus ise hızla azalmaktadır. 2022 yılı son nüfus sayımı verilerine göre nüfusu

970 olarak belirlenen Kumkale Köyü (TÜİK, 2022), çalışma alanının en fazla nüfusa sahip köyü olma özelliği taşımaktadır. Son yıllarda nüfusunu korumakta olan köyde, çoğunlukta yaşlı nüfus olmakla birlikte, nüfus mevsimsel olarak değişmektedir.

2022 yılı son nüfus sayımı verilerine göre 416 olarak tespit edilen (TÜİK, 2022) ve merkeze yakın köylerden olan Tefikiye Köyü'nün sakinleri, tarım faaliyetlerinin azaldığı kış döneminde Çanakkale kent merkezinde yaşamaktadır. Nüfus mevsimsel olarak değişmekte ve köyde sürekli ikamet eden nüfus sayısı son yıllarda hızla düşmektedir. Ancak son 36 yılda nüfusun büyük iniş ve çıkışlar yaşadığı da görülmektedir (Polat, 2018a: 114). Yeniköy'ün de nüfusu mevsimsel olarak değişmekle birlikte, TÜİK verilerine göre 2022 yılı nüfusunun 349 olduğu bilinmektedir (TÜİK, 2022). Son yıllarda nüfusunu korumakta olan köyde, özellikle yaz aylarında ciddi bir nüfus artışı yaşanmakta ve nüfusu 800'ü aşmaktadır. Diğer köylerde olduğu gibi Yeniköy'de de geçim kaynakları vb. nedenlere bağlı olarak genç nüfus giderek azalmaktadır (Polat, 2018b: 126-127).

Sosyo-Kültürel Yapı: Tefikiye ve Halileli Köyü'nün tarihine bakıldığında yerleşikler (manavlar), Yörükler, Türkmenler ve muhacirler (göçmenler) gibi farklı kültürlerin yaşadığı ifade edilmektedir. Bunun yanı sıra Halileli Köyü, Rum-Türk kültürünün yoğun olduğu bir köydür. Beş farklı kültürün bir arada yaşama biçimini ve yaşanan süreci göstermesi açısından, Halileli Köyü önemli bir kırsal yerleşim alanıdır. Kalafat Köyü ve Yeniköy, Bulgar göçmenlerinin kurmuş olduğu köyler olarak bilinmektedir (Polat, 2018a; Polat, 2018b; Polat ve Yeleş, 2018). Adını köyde bulunan Çıplak Dede Türbesi'nden alan Çıplak Köyü ile Kumkale Köyü ise tarihi Osmanlı Dönemi'ne kadar uzanan eski birer Osmanlı köyüdür.

Şekil 3. Tefikiye Köyü yeme-içme mekânları ve hediyelik eşya satış yerleri (Orijinal, 2022).

Tüm köylerde özellikle genç nüfus, eğitim ve iş nedeniyle göç etmektedir. Sosyo-kültürel faaliyetler yine tüm köylerde neredeyse yok denecek kadar azdır. Yalnızca Polat (2018b: 130)'ın belirttiği gibi; Yeniköy'e ait Yeniköy ve Papaz plajları olmak üzere iki adet plaj bulunmaktadır. Özellikle yaz aylarında, söz konusu plajlar yerli ziyaretçi akınına uğramaktadır. Papaz Plajı'nın yanı sıra başında yer alan Beşik - Yassitepe ve Beşik - Sivritepe ise insanlara tarih, doğa ve denizin keyfini bir arada yaşatmaktadır.

Tüm bunların yanı sıra OPET'in Tefikiye ve Çıplak köylerinde gerçekleştirdiği iyileştirme çalışmaları kapsamında, çoğunlukla Tefikiye Köyü'nde olmak üzere; çeşitli kurslar, hediyelik eşya ve yerel ürünlere ilişkin satış yerleri, yeme-içme ile sergi alanları gibi faaliyetler söz konusu köylere kazandırılmıştır (Şekil 3).

Ekonomik Yapı: Tüm köyler, tarımsal üretim açısından son derece verimli olan Batak Ovası üzerinde kuruludur. Köylerde en büyük geçim kaynağı tarım ve hayvancılık ile az miktarda balıkçılık ve turizmdir.

Bunun yanı sıra Çıplak Köyü'nde 'etno-köy' temalı iyileştirme çalışmaları kapsamında, kadınlara yönelik kurslar açılmış ve el emeklerini satabilecekleri stantlar kurulmuştur. Ancak Erduran Nemutlu (2017: 94)'nun da belirttiği gibi Troya Ören Yeri'ne en yakın köylerden biri olmasına rağmen, özellikle gelen yabancı turistlerin burada uzun zaman geçirmesini sağlayabilecek veya konaklama gereksinimlerini karşılayabilecek olanaklar oluşturulamamıştır.

Halileli Köyü'nde; Kumkale'ye çok yakın olmasına rağmen, toprak veriminin daha düşük olması nedeniyle örtü altı (sera) üretim ve hayvancılık daha fazla yapılmaktadır. Köy halkının en önemli ekonomik sorunlarından biri, tarımsal üretimin geçimlerini sağlayacak kadar gelir getirmemesidir (Erduran Nemutlu, 2017: 95). Kalafat Köyü'nde tarım ve hayvancılık, Kumkale Köyü'nde ise tarım, hayvancılık ve balıkçılık yapılmaktadır. Tefikiye Köyü'nde de diğer köylerde olduğu gibi ekonomi büyük oranda tarım ve hayvancılığa dayalıdır.

Bununla birlikte Tefikiye Köyü'nde; ev pansiyonculuğu, otel, restoran ve karavan-kamping alanları mevcuttur. Turistik çekiciliğini arttırmak için seyir terası ile birlikte Troya Savaşları alanına bakan bir amfi tiyatro ve Homeros Meydanı yapılmıştır (Erduran Nemutlu, 2017: 94). Köyde hediyelik eşya üretimi yapan ve Troya Ören Yeri ile Troya Müzesi içindeki mağazaya satan aileler de bulunmaktadır.

Yeniköy'de ise tarımın yanı sıra balıkçılık, hayvancılık ve turizm başlıca gelir kaynaklarıdır (Polat, 2018b: 157). Köyde sınırlı sayıda ev pansiyonculuğu da mevcuttur.

3.2. Yerleşim Özellikleri

Köy Girişi: Tefikiye ve Çıplak köyü girişlerinde; OPET tarafından gerçekleştirilen 'arkeo-köy' ve 'etno-köy' temalı iyileştirme projeleri kapsamında köylerin girişini daha belirgin ve kimlikli hale getiren çeşitli düzenlemeler mevcuttur (Şekil 4a-b). İki köyde de; evlerin duvar, kapı ve pencere gibi yapısal elemanlarına sözü edilen temalara uygun desen ve süslemeler uygulanarak, kimliklendirme çalışmaları yapılmıştır (Şekil 5a-b).

Şekil 4. Köy girişleri ve köylerdeki yapı duvar süslemeleri [a: Çıplak, b: Tefikiye] (Orijinal, 2022).

Şekil 5. Köylerdeki yapı-duvar süslemeleri [a: Çıplak, b: Tefikiye] (Orijinal, 2022).

Diğer köylerde ise belirgin bir giriş olmamakla birlikte köye girişi belirten isim tabelaları oldukça küçük, eski ve bakımsızdır. Tüm bunların yanı sıra köy girişlerinde genel olarak düzenli bir ağaçlandırma çalışmasının olmadığı görülmüştür.

Köy Meydanı: Çıplak Köyü'nde; köy kahvesi, cami, muhtarlık, kurs merkezi vb. kullanımların yer aldığı bir meydan bulunmaktadır. Bunun yanı sıra bazen köy meydanına, köylülerin ürünlerini satabileceği ürün stantları da yerleştirilmektedir (Şekil 6a).

Şekil 6. Köy meydanları [a: Çıplak, b: Halileli, c: Kalafat, d: Kumkale, e: Tefikiye, f: Yeniköy] (Orijinal, 2022).

Halileli Köyü eski yerleşim alanında, birbiriyle ilişkili ve yakın iki meydan bulunmaktadır. İlki, Dibek Meydanı olarak anılan ve eski caminin, su kuyularının, dibek taşının bulunduğu; köy halkının toplanıp ortak aktiviteler yaptığı meydandır. Diğer meydan ise şu anda da aktif olarak kullanılan, bütün kahvehanelerin ve bakkalların çevrelediği; etrafında köy okulu, muhtarlık ve çeşmenin yer aldığı meydandır (Şekil 6b). Yeni caminin yakın zamanda başka bir alana taşınması, köyde üçüncü bir meydan oluşumuna neden olmuştur (Polat ve Yeleş, 2018: 109). Kalafat ve Kumkale köylerinde ise birer adet meydan bulunmaktadır. Sağlık evi, kahvehane, bakkal, lokanta vb. temel kullanımlar bu meydanlar çevresinde yer almaktadır (Şekil 6c-d).

Tefikiye Köyü'nde de iki adet meydan vardır. İlki, eski caminin çevresinde gelişmiştir ve burada; köy merkez kahvehanesi, muhtarlık, düğün salonu (sanat merkezi), dükkânlar, market ve sağlık evi yer almaktadır. Diğer meydan ve çevresinde ise yeni cami, köy okulu, bakkal ve nalbur yer almakta; burada daha çok dini törenler yapılmaktadır (Şekil 6e) (Polat, 2018a: 115). Yeniköy'de ise Polat (2018b: 128)'in da belirtmiş olduğu gibi bir meydan vardır ve meydanda aynı zamanda köy pazarı da kurulmaktadır. Kahvehaneler, küçük bir market, fırın, kafe vb. kullanımlar bu meydanın

çevresinde yer almaktadır. Burası ayrıca, köyün en büyük ve işlevi olan tek meydanıdır. Bu meydanda köyün ihtiyaçlarını karşılayan farklı dükkânlar da yer almaktadır (Şekil 6f).

Yollar: Köylere ulaşımı sağlayan yollar asfalt malzemeden yapılmış olmakla birlikte yol yenileme çalışmaları kapsamında köylerin tümünde; çoğunlukla kırsal yerleşimlere uygun olmayan ve niteliksiz bir kaplama elemanı olan kilit parke taş kullanıldığı görülmektedir. Tüm köyler içerisinde yer yer bozuk toprak ve bozuk asfalt yollar ile birlikte sokak dokularında birbirinden farklı malzeme geçişleri de mevcuttur.

Şekil 7. Yollar [a: Çıplak, b: Halileli, c: Kalafat, d: Kumkale, e: Tefikiye, f: Yeniköy] (Orijinal, 2022).

Bunun yanı sıra Polat (2018a: 119)'ın da ifade ettiği gibi, Çıplak ve Tefikiye köylerindeki ilk yerleşim alanında; sokakların daha dar olduğu ve evlerin birbirine yakın olduğu gözlenmiştir. Bu alanda sokaklar kısa ve hepsinin arasında birer bağlantı vardır. Daha sonra göçlerle birlikte genişleyen köylerde daha düzgün, geniş ve uzun sokaklar meydana gelmiştir (Şekil 7a-e).

Organik bir sokak dokusuna sahip olan Halileli Köyü'nde, sokaklar kıvrımlı olmakla birlikte küçük meydanlara açılmaktadır. Günümüzde köy, kuzey ve doğu yönünde genişlemeye başlamış ve eski sokak yapısının yerini akslarla gelişen ve birbirini dik kesen dama planlı daha geniş ve uzun sokaklar almıştır (Şekil 7b) (Polat ve Yeleş, 2018: 113).

Kalafat ve Kumkale köylerinde, diğer köylerde olduğu gibi Çanakkale İl Özel İdaresi tarafından altyapı ve yenileme çalışmaları yapılmış ve ana hatlar kilit parke taş ile döşenmiştir. Bunun yanı sıra köyler içerisinde bozuk asfalt yollar da sıklıkla görülmektedir (Şekil 7c-d).

Polat (2018b: 133)'ın belirttiği gibi, devlet eliyle planlı bir şekilde kurulan Yeniköy'de ise sokaklar çoğunlukla düzgün ve geniştir. Bazı sokakların hala taş kaplı olduğu görülmektedir. Sokakların tamamının 5 metre genişlikte olması, bitişikteki Rum köyü yıkılırken eski sokak yapılarının yeni yerleşime uygulanmış olabileceğini düşündürmektedir. Ancak bununla birlikte bazı sokaklar dar ve toprak yoldan ibarettir (Şekil 7f).

Sınırlayıcı Öğeler: Tüm köylerde birbirinden farklı sınırlayıcı elemanlar olmakla birlikte çoğunlukla yığma taş, betonarme, tuğla, ahşap çit ve tel örgü çitten yapılmış oldukları görülmektedir (Şekil 8a-b-c-d-e-f). Sınırlayıcı elemanlar çok çeşitli malzemeden yapılmıştır ancak kullanılan malzeme bağlamında çoğunlukla kırsal kimliğe uygun değildir. Bunun yanı sıra Çıplak ve Tevfikiye köylerinde, köylerin yenilenen kimliğine ve belirlenen temalarına uygun olarak düzenlenen sınırlayıcı elemanlar da mevcuttur (Şekil 9a-b).

Şekil 8. Sınırlayıcı öğeler [a: Çıplak, b: Halileli, c: Kalafat, d: Kumkale, e: Tevfikiye, f: Yeniköy] (Orijinal, 2022).

Şekil 9. Köylerin temasına uygun olarak düzenlenen sınırlayıcı öğeler [a: Çıplak, b: Tevfikiye] (Orijinal, 2022).

Ortak Mekân Kullanımları: Tüm köylerde okul binası mevcuttur ancak atıl durumdadır. Kumkale dışındaki tüm köylerin ilk ve orta eğitimi taşınabilir sistem ile Kumkale Köyü'nde yapılmaktadır (Şekil 10).

Şekil 10. Kumkale Köyü ilk ve orta dereceli okul yapıları (Orijinal, 2022).

Çıplak ve Halileli köylerinde ortak mekân kullanımlarını; cami, bakkal, şarküteri, okul, kahvehane, muhtarlık, köy meydanı ve sokaklar oluşturmaktadır. Her iki köyde de okul yapısı

mevcuttur fakat taşınmalı eğitim nedeniyle kullanılmamaktadır. Yine her iki köyde, önemli bir ortak kullanım mekânı olarak düğün salonu da bulunmamaktadır. Tüm bunların yanı sıra Çıplak Köyü'nde berber, kurs merkezi ve yerel tarih evi (Şekil 11a) bulunmaktadır. Ayrıca Çıplak Köyü'nde bir adet kahvehane (Şekil 11b), Halileli Köyü'nde ise üç adet kahvehane ve çay evi (Şekil 12a) mevcuttur (Polat ve Yeleş, 2018: 109).

Şekil 11. Çıplak Köyü [a: yerel tarih evi, b: kahvehane] (Orijinal, 2022).

Kalafat Köyü'ndeki ortak mekân kullanımlarını; cami, bakkal, okul, çocuk oyun alanı, sağlık odası, muhtarlık, PTT acentesi, kahvehane, köy meydanı ve sokaklar oluşturmaktadır. Köyde bir adet kahvehane mevcuttur. Okul binası, taşınmalı eğitim nedeniyle kullanım dışıdır ancak bina ve çevresinde bazı yenileme çalışmaları ile birlikte çocuk parkı yapılmıştır (Şekil 12b). Köyde düğün salonu bulunmamaktadır.

Kumkale Köyü'nde ortak mekân kullanımları olarak; cami, muhtarlık, sağlık ocağı, düğün salonu, birden fazla kahvehane, çarşı, market, büfe, birahane, pastane, lokanta, berber, PTT, iki adet ATM, ilkokul ve ortaokul binaları bulunmaktadır (Şekil 12c).

Yeniköy'de ise cami, okul, oyun parkı, basketbol sahası, kahvehaneler, ekmek fırını, market, bakkal, muhtarlık, köy meydanı, sokaklar, Milli Park tarafından yaptırılmış olan seyir terası, rekreasyon alanı olarak kullanılan Çamlık ve plajlar ortak kullanım alanlarını oluşturmaktadır. Köyde kahvehane sayısı ikidir. Bunlardan bir tanesi köy pazaryerinin hemen karşısında yer alan ve özel mülkiyet olan küçük bir kahvehanedir (Şekil 12d). Diğeri ise muhtarlık makam odası, köy berberi ve diğer birçok hizmetin verildiği iki katlı ve mülkiyeti köye ait olan binadadır. Köy okulu kullanım dışı olmakla birlikte oldukça harap bir haldedir. Sağlık ocağı vardır ancak aktif olarak kullanılmamaktadır. Bunun yanı sıra Çamlık adı verilen alan, özellikle yaz aylarında köy düğünlerinin de yapıldığı bir rekreasyon alanı olarak kullanılmaktadır (Polat, 2018b: 128-129).

Tevfikiye Köyü'ndeki kullanımlar biraz daha çeşitli olmakla birlikte; cami, okul, sağlık kabini, düğün salonu, muhtarlık, kahvehaneler, kafeler, restoranlar, pansiyonlar, tekel büfe, market, Troya Meydanı, köy meydanı ve sokaklar ortak mekân kullanımlarını oluşturmaktadır (Şekil 13a-b-c-d). Okul yapısı mevcut olmakla birlikte taşınmalı eğitim nedeniyle kullanım dışıdır. Düğün salonu ise sanat merkezi olarak da kullanılmaktadır. Köyde kahvehane sayısı üçtür (Polat, 2018a: 115).

Şekil 12. Ortak mekân kullanımları [a: Halileli, b: Kalafat, c: Kumkale, d: Yeniköy] (Orijinal, 2022).

Şekil 13. Tefikiye Köyü'nde yer alan ortak mekân kullanımları [a: Troya Meydanı, b: sağlık kabini, c: kahvehane, d: pansiyon] (Orijinal, 2022).

Sokak Mobilyaları (yönlendirme, işaret ve tanıtım tabelaları, duraklar, çöp kutuları, aydınlatma elemanları, çeşme vb.): Çıplak ve Tefikiye köylerinde; söz konusu köylerin temaları kapsamında yapılan, mekâna özgü düzenlemeler ve yenileme çalışmaları mevcuttur.

Bu bağlamda Çıplak Köyü'nde; tamamı ahşap malzemedan yapılmış, çiçek deseni ile süslenmiş duraklar ile yine ahşap malzemedan yapılmış yönlendirme, işaret ve tanıtım tabelaları bulunmaktadır. Bunun yanı sıra klasik çöp konteyneri ve çoğu yıpranmış olan yönlendirme, işaret ve tanıtım tabelaları da yer almaktadır. Köyde tescil edilmeyi bekleyen bir adet tarihi çeşme mevcuttur (Şekil 14a-b-c).

Şekil 14. Çıplak Köyü'nde sokak mobilyalarından [a: tanıtım tabelası, b: durak, c: tarihi çeşme] örnekler (Orijinal, 2022).

Tevfikiye Köyü'nde; duraklar ile yönlendirme, işaret ve tanıtım tabelaları, köye kazandırılan arkeo-köy kimliği bağlamında yenilenmiştir (Şekil 15a-b). Ancak Çıplak Köyü'nde olduğu gibi klasik çöp konteynerleri ile farklı malzeme, renk ve boyutlarda olan, bazıları yıpranmış yönlendirme, işaret ve tanıtım tabelaları da görülmektedir. Ayrıca köyde dikkati çeken bir diğer detay da kırsal kimliğe uygun olmayan kırmızı plastik babalardır. Tüm bunların yanı sıra köyün mevcut kırsal kimliğine çok da uygun olmayan ve yıpranmış durumda renkli ahşap bank ve çöp kutuları da bulunmaktadır (Şekil 15c-d). Köy meydanında eski ve bakımsız durumda olan bir adet çeşme mevcuttur.

Şekil 15. Tevfikiye Köyü'nde sokak mobilyalarından [a: durak, b: tanıtım tabelası, c: baba, d: çöp konteyneri] örnekler (Orijinal, 2022).

Halileli, Kalafat, Kumkale ve Yeniköy'de ise sokak mobilyaları bağlamında mekâna özgü herhangi bir planlama ve tasarım görülmemektedir. Sözü edilen bu köy yerleşimlerinde; klasik çöp konteynerleri ile birlikte oldukça eski ve bakımsız duraklar da mevcuttur. Ayrıca yenilenmiş işaret ve tanıtım tabelaları ile birlikte çoğu yıpranmış ve kırsal dokuya uygun olmayan yönlendirme, işaret ve tanıtım tabelaları da dikkati çekmektedir. Tüm bunların yanı sıra köylerin tümünde çeşme bulunmaktadır ancak hepsi de son derece bakımsızdır (Şekil 16 a-b-c-d).

Tüm köylerde aydınlatma elemanı olmakla birlikte kırsal dokuya uygun malzemelerden seçilmediği görülmektedir. Bunun yanı sıra yine tüm köylerde elektrik direklerinin eski ve hatlarının görünür olması, kırsal dokuya uymayan ve köylerin kimliğini olumsuz etkileyen bir detay olarak göze çarpmaktadır. Farklı renklerdeki çöp kutuları ve ahşap oturma bankları ise bazı köylerde bulunan sokak mobilyaları olarak sayılabilir.

Şekil 16. Sokak mobilyaları [a: Halileli, b: Kalafat, c: Kumkale, d: Yeniköy] (Orijinal, 2022).

3.3. Kırsal Mimari Doku

Yapı Türleri, Malzeme ve Cephe Özellikleri: Tüm köylerde, Polat (2018a-2018b) ile Polat ve Yeleş (2018)'in belirttiği gibi; taş, kerpiç, ahşap, tuğla, kiremit ve beton köyde kullanılan başlıca yapı malzemeleridir.

Şekil 17. Yapı türleri, malzeme ve cephe özellikleri [a: Çıplak, b: Halileli, c: Kalafat, d: Kumkale, e: Tevfikiye, f: Yeniköy] (Orijinal, 2022).

Halileli Köyü başta olmak üzere taşın yaygın bir şekilde kullanımı, geleneksel yapı kültürünün devam ettiğini göstermektedir. Konutlar bazen yan yana, bazen aralıklı olarak inşa edilmiştir. Tek katlı evlerin yoğun olduğu köylerde, çok katlı yeni yapı örneklerinin de arttığı görülmektedir. Dikdörtgen planlı olduğu gibi kare planlı inşa edilmiş konut örneklerine de rastlamak mümkündür ve çoğunda avlu bulunmaktadır. Geleneksel yapıların dış cepheleri çoğunlukla eski ve bakımsız bir görünüme sahiptir ve bu tip yapılarda zemin sıkıştırılmış topraktır. Bu tarzda ve yıkılmaya yüz tutmuş evlere çoğunlukla rastlamak mümkündür (Polat, 2018a; Polat, 2018b; Polat ve Yeleş, 2018) (Şekil 17a-b-c-d).

Bunların yanı sıra son yıllarda; Yeniköy başta olmak üzere tüm köylerde, modern betonarme yapıların arttığı görülmektedir (Polat, 2018a; Polat, 2018b; Polat ve Yeleş, 2018). Yine son dönemde Tevfikiye Köyü başta olmak üzere, çatılar kırma sistem kiremit çatıya dönüşmüş ve çatı saçakları ise ahşap çıkma saçak ve kirpi saçak olarak yapılmıştır (Şekil 17e-f) (Polat, 2018a).

Tarihi-Arkeolojik Yapılar, Sivil Mimarlık Örnekleri ve Anıt Eserler: TTMP'nin en önemli arkeolojik değeri olan Troya Ören Yeri, arkeolojik özellikleri ile ön plana çıkan Tevfikiye Köyü sınırları içerisinde (Şekil 18a). Alanda yapılan kazı çalışmalarında çıkan arkeolojik buluntuların sergilendiği ve uluslararası ölçekte bir değere sahip Troya Müzesi de (Şekil 18b), yine Tevfikiye Köyü sınırları içerisinde yer almaktadır. Bunun yanı sıra eski bir Osmanlı Köyü olan Çıplak Köyü'nde, Osmanlı Dönemi'ne ait tescil ve restore edilmeyi bekleyen mezar taşları ile tarihi bir çeşme bulunmaktadır.

Şekil 18. Tarihi ve arkeolojik yapılar [a: Troya Ören Yeri (Troya Kültür Rotası, 2018d), b: Troya Müzesi (Orijinal, 2022), c: Kumkale Kalesi (Sarıdikmen, 2019), d: Cezayirli Hasan Paşa Köşkü (Orijinal, 2022)].

TTMP içinde 6 adet korunması gerekli 'taşınmaz kültür varlığı' mevcuttur. Tümü konut niteliğinde olmakla birlikte; Halileli Köyü'nde 4 adet, Tevfikiye Köyü'nde ise 15 adet olmak üzere toplam 19 adet yapı 'sivil mimarlık örneği' olarak koruma altına alınmıştır (Tombul, 2015; Salcan and Tokay, 2017). Tarihi-arkeolojik özellikleri bulunan önemli yapılar; Topçamlar Bataryası, Halileli Köyü Mezarlığı (Halileli), Paşa Tepe Tümülüsü (Kalafat), Kumkale Kalesi (Şekil 18c), Eski Kumkale Osmanlı Mezarlığı, Kumkale Şehitliği, Kumkale Orhaniye Tabyası, Kumkale Tektop Bataryası, Kumkale Tümülüsü (Kumkale), Troya Antik Kenti, Eski Kumköy Mezarlığı (Tevfikiye), Akhilleus Tümülüsü (Beşik - Sivritepe), Akhilleion Antik Kenti (Beşik - Yassitepe), Sigeion Arkeolojik Yerleşimi (Yeniköy) olarak sayılabilmektedir (www.troya2018.com; Dağgülü, 2007; Acioğlu, 2015; Tombul, 2015; Polat, 2018b). Tüm bunlara ek olarak; kalenin güney surunun hemen yanında, XIX. yüzyılda eklenildiği ifade edilen küçük hamam (Acioğlu, 2015: 98) ile güney kesimde sur dışında kalan çifte hamam niteliğindeki büyük hamam ve güneydoğu yönünde ise bir adet mescit ve çeşme

bulunmaktadır (Acioğlu, 2015; Sarıdikmen, 2019). Ayrıca kuzeybatı yönünde sahil tarafında, küçük bir iskele ve mendirek kalıntısı da mevcuttur (Acioğlu, 2015: 99). Son olarak; Kumkale köyü girişinde, yakın çevreden toplanmış savaş kalıntıları ve üzerinde bir bilgi olmayan lahit de yer almaktadır (Erduran Nemutlu, 2017: 92).

ÇKTVKK Arşivi (2013)'ne göre, TTMP sınırları içerisinde yer alan bazı kültür varlıkları ile ilgili olarak alınan tescil kararları doğrultusunda 'anıt eser' olarak koruma altına alınan yapılar da bulunmaktadır. Bunlar; Cezayirli Hasan Paşa Köşkü (Yeniköy) (Şekil 18d), Taş Köprü (Çıplak), Çamaşırıcı Köprüsü (Akçapınar Köyü), Tefikiye Köyü Camii (Tefikiye) ile Kumkale Kalesi hamam ve tabyaları (Kumkale) olarak sayılabilmektedir (Salcan ve Tokay, 2017: 151). Özellikle Yeniköy'de bulunan Cezayirli Hasan Paşa Köşkü, TTMP'deki Osmanlı Dönemi'nden kalma en önemli tarihi yapı olarak dikkati çekmektedir (Polat, 2018b: 30).

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

TTMP sınırları içinde yer alan altı adet köy yerleşimine (Çıplak, Halileli, Kalafat, Kumkale, Tefikiye, Yeniköy) ait köy peyzaj karakterinin belirlenmesi, korunması ve geliştirilmesi ekseninde kurgulanan bu çalışmada; kullanılan temel araç köylerin mevcut peyzaj karakterinin tanımlanarak köy tasarım rehberlerinin oluşturulmasıdır. Ülkemizde neredeyse tüm kırsal yerleşimlerde ön plana çıkan mekânsal planlama sorunları, çalışma alanı köyleri için de temel problem olarak dikkati çekmektedir. Söz konusu köyler; doğru bir mekânsal planlama için değerlendirilebilir potansiyele sahip olmasına rağmen, sürdürülebilir gelişim ve kırsal kimliğin korunması gibi konularda, ortak bir dil ve yöntem ne yazık ki söz konusu değildir.

Öğdül vd. (2015), Kut Görgün ve Yörür (2018) ve Balta ve Atik (2019)'in de ifade ettiği gibi; kırsal yerleşimlerin geleneksel ve özgün yapısı, bugün büyük oranda bozulma ve kaybolma tehlikesi ile karşı karşıyadır. Bunun yanı sıra kırsal kimliğin korunmasına yönelik yaklaşımlar yetersiz kalmakta, kırsal alanda yapılan çalışmalar tarımsal etkinliklerle sınırlandırılmakta ve en önemlisi de ülkemiz mekânsal planlama sisteminde kırsal alanlar yeterince yer almamaktadır.

Geçmişten bugüne kırsal alanlarla ilgili yaşanan bu ve benzeri sorunlar, planlama disiplininin kırsal alandaki etkinliğinin sorgulanmasına neden olmuş (Öğdül vd., 2018a) ve bu kapsamda çeşitli çalışmalar ortaya konmuştur.

Kırsal alanların planlama sorunlarını çözmeye yönelik çalışmalar arasında öne çıkan 'köy tasarım rehberleri' kırsal/yerel peyzaj karakterlerini esas alan ve köylerdeki yapılaşma ile fiziksel plan gelişimlerini tanımlayan açıklayıcı belgelerdir (Balta ve Atik, 2019). Öğdül vd. (2015) ile Öğdül ve Olgun (2015)'un da ifade ettiği gibi; köy tasarım rehberleri kırsal alanlar için üretilmekte, imar planı ve imar yönetmeliği gibi kesin yaptırımlar ve her yere uygulanacak standartlar içermemekte, yapıldığı köye ilişkin önerilerde bulunmaktadır.

Yapılan bu çalışma da; kırsal dokunun korunması ve gelişmesine yönelik olarak köy tasarım rehberlerinin önemli bir mekânsal planlama aracı olarak kullanılabileceğini ortaya koymakta ve köylerin mevcut peyzaj karakterini tanımlayarak, çalışma alanı köyleri için özellikle tasarım ölçeğinde öneriler sunmaktadır.

Bu bağlamda ilgili literatürden (Simavlı, 2013; Kut Görgün ve Yörür, 2018; Balta ve Atik, 2019; Akbaş ve Kiper, 2022) yararlanılarak ve köylerin yerel özelliklerine bağlı olarak, köyler üç temel ölçüt ve bunlara ilişkin alt ölçütler [genel özellikler (nüfus, sosyo-kültürel yapı, ekonomik yapı) yerleşim özellikleri (köy girişi, köy meydanı, yollar, sınırlayıcı öğeler, ortak mekân kullanımları, sokak mobilyaları), kırsal mimari dokusu (yapı türleri, malzeme ve cephe özellikleri, tarihi-arkeolojik yapılar, sivil mimarlık örnekleri ve anıt eserler)] çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda, tüm köyler için sunulan öneriler aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

- Her köye ait giriş ile birlikte köylerin birbirleri ile bağlantıları belirgin olmalı (özellikle köylerin birbirleri ile sınırları netleştirilmeli), yerel özelliklere ve kırsal kimliğe uygun olarak tasarlanmalı,
- Köylerin en önemli ortak kullanım mekânı olan meydanlar, köylere özgü niteliklerle canlandırılmalı ve köylerde önemli bir sosyal alan/toplanma mekânı olarak birer odak noktası haline getirilmeli,
- Aynı şekilde köyler için önemli bir diğer ortak kullanım mekânı olan düğün salonları, var olan köylerde kırsal mimariye uygun bir dokuya kavuşturulmalı; olmayan köyler için de ihtiyaca yönelik olarak ivedilikle düğün salonu vb. ortak kullanım mekânları meydana getirilmeli,
- Kahvehane, restoran, kafe vb. ortak kullanım mekânlarının sayısı artırılmalı ve başta camiler olmak üzere daha nitelikli hale getirilerek geleneksel dokuya uygun birer mimari kimliğe kavuşturulmalı,
- Mevcut okul yapıları, ilgili kurumlardan gerekli izinler alınarak yerel mimari dokuya uygun hale getirilmeli ve farklı bir şekilde (atölye, sanat merkezi, düğün salonu vb.) işlevlendirilmeli,
- Tefikiye Köyü dışındaki tüm köylerde, genel olarak kahvehaneler dışında herhangi bir aktivite alanı bulunmamaktadır. Bu nedenle, diğer tüm köylerde her tür yaş için çeşitli sosyal ve kültürel aktivite alanları (oyun alanı, spor alanı, rekreasyon alanı vb.) oluşturulmalı,
- Geleneksel el sanatları canlandırılmalı; buna yönelik merkezler ve atölyeler kurulmalı,
- Yöresel yemek kültürünün devamlılığı sağlanmalı; buna yönelik atölye ve kurslar düzenlenmeli; bu bağlamda her köyde yeterli sayıda yeme-içme mekânı tesis edilmeli,
- Ev pansiyonculuğu konusunda, Tefikiye Köyü dışında potansiyel taşıyan diğer tüm köyler için gerekli eğitim, bilgilendirme ve destekleme çalışmaları yapılmalı, potansiyel barındıran köylerde ev pansiyonculuğu aktif hale getirilmeli,
- Kadınların el emeğine yönelik, aynı zamanda kırsal kalkınmayı destekleyici kooperatifler kurulmalı,
- Kırsal kimlik için en önemli belirleyicilerden olan yerel/kırsal yerleşim dokusu korunmalı ve yeni yapılar da her anlamda (malzeme, plan vb.) bu dokuya uygun olarak yapılmalı,
- Çeşme, çöp kutusu, aydınlatma, yön-işaret-tanıtım tabelaları, çeşme vb. sokak mobilyaları kırsal dokuya uygun olarak yerel ve ekolojik malzemeden seçilmeli,
- Duvar vb. sınırlama elemanları tek tip olmalı, kırsal mimarı dokuya uygun olarak tasarlanmalı,
- Yol kaplamaları için kullanılan, oldukça kalitesiz ve ucuz bir malzeme olan kilit parke taş yerine tüm köy içi yollarda kırsal dokuya uyumlu malzemeler seçilmeli; özellikle bu bölgenin köylerinde çoğunlukla rastlanan ve topan taşı olarak da adlandırılan dere taşının kullanımı yaygınlaştırılmalı ya da mevcutta varsa korunmalı,
- Bakımsız toprak yollarda kırsal dokuyu destekleyen iyileştirmeler yapılmalı, yollardaki malzeme farklılıkları giderilmeli ve sokak tasarımında bütünlük (malzeme, estetik vb.) sağlanmalı,
- Tüm köylerde kırsal dokuya uyumsuz ve estetik açıdan son derece kötü bir görünüm ortaya koyan elektrik hatları yer altına alınmalı,
- Çöp kutuları yeterli sayıda olmalı, yerli halk ve ziyaretçiler çevreyi koruma konusunda bilinçlendirilmeli,
- Köyler ve civarında bulunan tarihi yapılar, çevreleriyle birlikte aslına uygun bir şekilde restore edilmeli ve her köy için birer kültürel odak haline getirilmeli,

- Tüm bu çalışmalar için köyler; kendi peyzaj karakterlerine özgü bir yaklaşım ile planlama ve tasarım konusunda uzman ve disiplinler arası bir ekip (peyzaj mimarı, şehir plancısı, mimar, arkeolog vb.) tarafından yönlendirilmelidir.

Ancak tüm bu önerilerle beraber ilk olarak; Çakıroğlu ve Öztürk (2022)'ün de ifade ettiği gibi İngiltere'de kırsal alanlar üzerine çalışmalar yapan Kır Komisyonu (Countryside Commission) ile aynı amacı taşıyan ve kent konseylerine benzer çalışma grupları, ülkemiz kırsal alanları için de oluşturulmalıdır. Bu doğrultuda oluşturulacak çalışma grupları, köylere özgü tasarım rehberleri üretmeli ve köylerin kırsal kimliğini ortaya koyarak mekânsal planlamalar için birer altlık oluşması konusunda destekleyici olmalıdır. İkinci olarak ise üretilen köy tasarım rehberlerinin kendilerinden beklenen faydaları sağlayabilmeleri ve Ögdül vd. (2015) ile Akbaş (2021)'in de ifade ettiği gibi işe yarar nitelikte ve amaca uygun olarak planlanmış köy tasarım rehberleri için; köy halkının olumlu ve destekleyici bir duruşa sahip ve yardımlaşmaya açık olması, yerelde uygulayıcı kurum ve kuruluşların istekli olması, rehberlerin üst ölçekteki plan kararları ile uyum içinde olmaları ve söz konusu plan kararlarını yönlendirici bir nitelik taşımaları sağlanmalıdır.

TTMP köylerine ilişkin kırsal kimliğin belirlenmesi, korunması ve geliştirilmesi bağlamında katkılar sunan bu çalışma kapsamında; belirlenen altı adet köy yerleşimi için köy peyzaj karakteri ortaya konmuş ve özellikle yapı ölçeğinden tasarım ölçeğine kadar öneriler geliştirilmiştir. Çalışma bu bağlamda, geçmişten bugüne yapılan benzer çalışmaları da (Simavlı, 2013; Görmüş vd., 2015; Ögdül vd., 2015; Küçükoğul, 2017; Ögdül vd., 2017; Kut Görgün ve Yörür, 2018; Balta ve Atik, 2018; Akbaş ve Kiper, 2022; Çakıroğlu ve Öztürk, 2022) desteklemektedir.

Ancak yapılan bu çalışma; köylere ilişkin özelliklerin elde edilmesi bağlamında çeşitli kısıtları da içermektedir. Değerlendirilen TTMP köylerine ilişkin ayrıntılı bir envanter çalışmasının olmaması, köylerin mevcut potansiyelinin doğru tanımlanabilmesi noktasında bazı sıkıntılar oluşturmaktadır. Doğru bir mekânsal planlama yapabilmenin ilk adımı, öncelikle değerlendirilebilir potansiyeli eksiksiz ve doğru bir şekilde ortaya koymaktır. TTMP köylerine ilişkin köy tasarım rehberi oluşturulması adına bir ön rapor olması bakımından önemli olan bu çalışma; bölge köylerinin kırsal kimliğinin korunması ve geliştirilmesinde yol gösterici bir nitelik taşımaktadır. Bu bağlamda ilgili literatüre de katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bundan sonra yapılacak benzer çalışmalarda ise özellikle köy halkının mekânsal planlamayı yönlendirici en önemli bileşenlerden olarak, rehberlerin oluşumuna ve değerlendirilmesine destek olması; daha somut ve işe yarar çalışmalar ortaya koymak adına belirleyici olacaktır.

Kaynakça

- Acioğlu, Y. (2015). Çanakkale'deki Osmanlı Kaleleri. *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, 13 (19), 93-122.
- Akbaş, C. (2021). Kırsal Yerleşimlere İlişkin Köy Tasarım Rehberlerinin Tekirdağ-Şarköy-Güzelköy Örneğinde Uygulanabilirliği (*Yüksek Lisans Tezi*). Tekirdağ: Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Akpınar, E. (2007). Türkiye'nin Dünya Mirası Listesindeki Yeri ve Yeni Bir Aday Önerisi. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9 (1), 81-106.
- Atak Çobanoğlu, Ş. ve Erdoğan, M., 2018. Bütünleşik Kırsal Kalkınma Perspektifinden Troya Milli Parkı Alanının Değerlendirilmesi. *Aksaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10 (4): 21-28.
- Balta, S. (2018). Köy Tasarım Rehberlerinin Hazırlanmasında Kırsal Peyzaj Karakterlerinin Yeri: Antalya Elmalı Örneği (*Yüksek Lisans Tezi*). Antalya: Akdeniz Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Balta, S. ve Atik, M. (2019). Köy Tasarım Rehberlerinin Hazırlanmasında Kırsal Peyzaj Karakterlerinin Yeri: Antalya Elmalı Örneği. *Mediterranean Agricultural Sciences*, 32 (1), 1-9.

- Cengiz, A. E. (2020). Determination of Ecotourism Potential in National Parks: Troy Historical National Park, Çanakkale - Turkey. *Journal of Environmental Biology*, 41 (2), 514-526.
- Cook, J. M. (1973). *The Troad: An Archaeological and Topographical Study*. London: Oxford University Press.
- Çakıroğlu, B. B. ve Öztürk, S. (2022). *Köy Tasarımında Gemiciler Köyü Perspektifi*. Ankara: Iksad Publications.
- Dağgülü, İ. B. (2007). 15 - 18. Yüzyıllarda Çanakkale Boğazını Koruyan Büyük Askeri Yapılar ve Bataryaları. *MEGARON, YTÜ Mimarlık Fakültesi E-Dergisi*, 2 (1), 22-43.
- Eminağaoğlu, Z. ve Çevik, S. (2005). Kırsal Yerleşmelere İlişkin Tasarım ve Planlama Politikalarının Bölgesel Ölçek İçinde Değerlendirilmesi. *Planlama Dergisi*, 2005 (2), 72-81.
- Eminağaoğlu, Z. ve Çevik, S. (2007). Kırsal Yerleşmelere İlişkin Tasarım Politikaları ve Araçlar. *Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 22 (1), 157-162.
- Erduran Nemutlu, F. (2017). Kırsal Alan Kültürel Peyzaj Değerlerinin Belirlenmesi: Troya'dan Dört Köy Örneği (Çanakkale - Turkey). *ÇOMÜ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 5 (1), 87-97.
- Friedmann, J. (1993). Toward a Non-Euclidianmode of Planning. *Journal of The American Planning Association*, 59 (4), 482-485.
- Geray, C. (1975). Türkiye'de Kırsal Yerleşme Düzeni ve Köy Kent Yaklaşımı. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 30 (1), 45-66.
- Geray, C. (1999). İşlendirme Açısından Kırsal Gelişme Yöneltilerimiz. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 54 (2), 61-100.
- Görmüş, S., Atmış, E., Artar, M., Özkazanç, N. K., Günşen, H. B., Cengiz, S. ve Tekebaş, S. (2015). *Küre Dağları Milli Parkı Köy Tasarım Rehberleri (Bartın Bölümü)*. İstanbul: Mutlu Basım Yayın.
- Görmüş, S. ve Oğuz, D. (2013). Kırsal Yerleşim ve Korunan Alan Arasındaki Etkileşimin Değerlendirilmesinde Peyzaj Karakter Analizinin Rolü: Kapısu Yu Havzası Örneği. *Tarım Bilimleri Dergisi*, 19 (4), 310-322.
- Kabaş, S., (2007). Troya Tarihi Milli Parkı'nın Rekreasyon ve Turizm Potansiyelinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma (*Yüksek Lisans Tezi*). Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Keleş, R. (2021). *Kentbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: İmge Kitabevi Yayınları.
- Korfmann, M. (2001). Korfmann, M., "Troia - Traum und Wirklichkeit", Troia - Traum und Wirklichkeit. Stuttgart: Theiss Verlag.
- Kut Görgün, E. (2017). 6360 Sayılı Büyükşehir Kanunu Sonrası Kırsal Yerleşimlerin Planlanmasında Köy Tasarım Rehberlerinin Geliştirilmesi: Ödemiş/İzmir Örneği (*Yüksek Lisans Tezi*). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Kut Görgün, E. ve Yörür, N. (2017). 6360 Sayılı Büyükşehir Kanunu Sonrası Kırsal Alanları Yeniden Düşünmek - İzmir Örneği. *Aydın İktisat Fakültesi Dergisi*, 2 (1), 11-27.
- Kut Görgün, E. ve Yörür, N. (2018). Kırsal Yerleşmelerde Özgün Dokunun Korunmasında Bir Araç Olarak Köy Tasarım Rehberleri: Ödemiş Bademli Örneği. *Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi (TÜBA-KED)*, 17 (2018), 25-47.
- Küçüköğül, S. (2017). Kırsal Yerleşmelerde Tasarım Rehberi - Süreç ve Değerlendirmeler - Bursa Örneği (*Yüksek Lisans Tezi*). İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Marın, M. C. (2010). Türkiye'de Küçük ve Orta Büyüklükteki Kentlerin Kırsal ve Dengeli Bölgesel Kalkınma Üzerindeki Etkilerinin Bir İncelemesi. Kahramanmaraş: TÜBİTAK SOBAG Proje, Proje No: 107K520.
- Mercan, Ş. O. ve Yıldız, A. (2014). Çanakkale'nin Kırsal Turizm Potansiyelinin Belirlenmesi ve Bölgesel Turizm Gelişimi Açısından Önemi. *Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi*, 7 (1), 58-61.
- Mülga Çevre ve Orman Bakanlığı (2002). Troya Tarihi Milli Parkı Uzun Devreli Gelişme Planı. Çevre ve Orman Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Ege Plan, Ankara.
- Owen, S. (1998). The Role of Village Design Statements in Fostering a Locally Responsive Approach to Village Planning in the UK. *Journal of Urban Design*, 3 (3), 359-380.

- Owen, S. (1999). Village Design Statements: Some Aspects of the Evolution of a Planning Tool in the UK. *Town Planning Review*, 70 (1), 41-59.
- Owen, S. (2002). Locality and Community: Towards a Vehicle for Community-Based Decision Making in Rural Localities in England. *The Town Planning Review*, 73 (1), 41-61.
- Owen, S., Bishop, J. Ve O'Keeffe, B. (2011). Lost in Translation? Some Issues Encountered in Transferring Village Design Statements from England to Ireland. *Journal of Urban Design*, 16 (3), 405-424.
- Öğdül, H., Abaklıoğlu M., Alpan, A., Buken Cantimur, B., Çalışkan, Ç. O., Çılgin, K., Hasgül, E., İncekara, B., Olgun, İ., Orman, T., Turgut, E. ve Kap Yücel, S. D. (2015). Kastamonu - Küre Ersizlerdere Köy Tasarım Rehberi. Hürriyet Öğdül, İnci Olgun, Çare Olgun Çalışkan (Eds.), Proje Koordinatörleri: Güzin Konuk, Mustafa Gül; Proje Yürütücüsü: Hürriyet Öğdül; Proje Danışmanı: A Erdem Erbaş. Kastamonu: Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı (KUZKA) Yayınları.
- Öğdül, H. G., Kap Yücel, S. D., Aksümer, G. ve Ünsal Öktem, B. (2017). *Erdek - Yukarıyapıcı Mahallesi Yenileme Projesi 1 - Yukarıyapıcı Köyü Kırsal Peyzaj ve Yerleşim Analiz Çalışmaları*. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Yayınları.
- Öğdül, H., Gül, M., Olgun, İ., Kap Yücel, S. D. ve Çalışkan, Ç. O. (2018a). Küre-Ersizlerdere Köy Tasarım Rehberi; Süreç ve Yöntem Üzerine Bir Tartışma. *Planlama Dergisi*, 2018 (Ek 1), 1-14.
- Öğdül, H. G., Kap Yücel, S. D., Ünsal Öktem, B. ve Aksümer, G. (2018b). Kırsal Mekânda Yeni Düzenleme Araçları; Köy Tasarım Şeması, Köy Tasarım Rehberi ve Eylem Projeleri. *Planlama* 2018; (Ek 1): 52-72.
- Öğdül, H. ve Olgun, İ. (2015). Köylerin Kırsal Kimliğinin Korunmasında Yeni Bir Araç: Köy Tasarım Rehberi. *Güney Mimarlık Dergisi (Ağustos)*, 19, 22-27.
- Özdemir, G. (2015). Köy Tasarım Rehberleri ve Denizli Örneğinde Kırsal Peyzaj Planlama Stratejileri (*Yüksek Lisans Tezi*). Bartın: Bartın Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Özkan, S. (2007). Troya Müzesi Ön Çalışmaları. Ankara: Ortadoğu Teknik Üniversitesi. 09.05.2019 tarihinde http://www.pro-ge.com/ref_troya_muzesi.html adresinden erişildi.
- Polat, F. (2018a). Tevfikiye Köyü - Son Troialılar. Ankara: Pozitif Matbaa.
- Polat, F. (2018b). Yeniköy - Troia'nın İlk Savunma Hattı. Ankara: Pozitif Matbaa.
- Polat, F., Yeleş H. (2018). Halileli - Troia Ovası'nda Bir Köy. Ankara: Pozitif Matbaa.
- Resmi Gazete (1924). 442 Sayılı Köy Kanunu. 20.10.2022 tarihinde <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.442.pdf> adresinden erişildi.
- Resmi Gazete (1985). 3194 Sayılı İmar Kanunu. 15.05.2022 tarihinde <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3194.pdf> adresinden erişildi.
- Resmi Gazete (2012). On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. 20.10.2022 tarihinde <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.442.pdf> adresinden erişildi.
- Salcan, E. ve Tokay, Z. H. (2017). Troya Tarihi Milli Parkı'nda Süregelen Koruma Sorunları ve Çözüm Önerileri. *Tasarım+Kuram*, 13 (24), 148-169.
- Sarıdikmen, G. (2019). Ressam Hoca Ali Rıza ve Çanakkale Kumkale'de Bir Çeşme: Moldovanlı Ali Paşa Çeşmesi. *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*, 17 (27), 297-334.
- Sert, N. (2020). Çıplak'a 10 Milyonluk Etno Giysi. 27.04.2023 tarihinde <https://www.haberturk.com/ciplak-a-10-milyonluk-etno-giysi-2873015-ekonomi> adresinden erişildi.
- Simavlı, A. S. (2013). Kırsal Planlamada Köy Tasarım Rehberlerinin Uygulanabilirliği: Kocaeli Örneği (*Yüksek Lisans Tezi*). İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Taş, B. (2016). Türkiye'de Coğrafi Bakış Açısıyla Köy Kavramı. *TÜCAUM Uluslararası Coğrafya Sempozyumu*, Ankara, 292-302.

- Tok, H. K. (2017). Köy Tasarım Rehberleri: Kaş Bezirgân Köyü, Camıyanı ve Cevzidibi Mahalleleri Önerisi (*Yüksek Lisans Tezi*). İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Tombul, M. (2015). Çanakkale Kültür Envanteri/Arkeolojik Yerleşim Alanları ve Sanat Tarihi Yapıları. 20.05.2019 tarihinde <http://www.canakkalekulturturizm.gov.tr/Eklenti/56256,canakkale-kultur-envanteripdf.pdf?0> adresinden erişildi.
- Troya Kültür Rotası (2018a). Çıplak Köyü. 15.05.2022 tarihinde <https://www.troycultureroute.com/tr/kesfet/ciplak/> adresinden erişildi.
- Troya Kültür Rotası (2018b). Kalafat Köyü. 15.05.2022 tarihinde <https://www.troycultureroute.com/tr/kesfet/kalafat/> adresinden erişildi.
- Troya Kültür Rotası (2018c). Kalafat Köyü. 15.05.2022 tarihinde <https://www.troycultureroute.com/tr/kesfet/yenikoy/> adresinden erişildi.
- Troya Kültür Rotası (2018d). Troya Ören Yeri. 10.03.2023 tarihinde <https://www.troycultureroute.com/tr/kesfet/troya/> adresinden erişildi.
- TÜİK (2022). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları (Belediye, Köy ve Mahalle Nüfusları). 15.07.2022 tarihinde <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> adresinden erişildi.
- Türkiye Kültür Portalı (2018). Troya Tarihi Milli Parkı Haritası. 05.05.2019 tarihinde <https://www.kulturportali.gov.tr/portal/troyatarihmilliparki> adresinden erişildi.
- UNESCO World Heritage Centre (1998). Archaeological Site of Troy. Erişim Adresi: <http://whc.unesco.org/en/list/849>, Erişim Tarihi: 09.05.2019.
- Yılmaz, C. (2019). Türkiye Kırsal Yerleşme Coğrafyası Literatürü. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 17 (34), 519-560.
- www.troya2018.com, Erişim Adresi: <https://www.troya2018.com/troya-milli-parki.php>, Erişim Tarihi: 05.05.2019
- www.wikiwand.com.tr, Erişim Adresi: https://www.wikiwand.com/tr/%C3%87anakkale'de_2007_T%C3%BCrkiye_genel_se%C3%A7imler_i#Media/Dosya:%C3%87anakkale_in_Turkey.svg, Erişim Tarihi: 15.10.2022.
- www.yeniasir.com.tr, Erişim Adresi: <https://www.yeniasir.com.tr/galeri/yasam/canakkalenin-tevfikiye-koyu-arkeo-koye-donusturuldu#:~:text=%C3%87anakkale%20merkeze%20ba%C4%9Fl%C4%B1%20Tevfikiye%20k%C3%B6y%C3%BC,iyi%20hizmeti%20verebilecek%20duruma%20geldi.>, Erişim Tarihi: 15.05.2022.